Balkh International Journal of Social Science

ISSN – P 3136 -9472 E: 3136- 9480
Vol. 1 NO.2 2025
URL: https://bjss.ba.edu.af/index.php/bjss

د اوسنۍ ادبي لنډې کیسې د جوړښتي عناصرو تحلیلي څېړنه

An Analytical Study of the Structural Elements of Contemporary literary short story

AUTHORS: Hameedullah Omarkhel[1], Mohammad Qasim Tasal[2]

1.Senior Teaching Assistant- Ph.D,Deparment of Pashto, Education Faculty, Balkh University, Mazar-e-Sharif, Afghanistan.

2. Assistant Professor ,Deparment of Pashto, Education Faculty, Balkh University, Mazar-e-Sharif, Afghanistan.

Corresponding Author Name: Hameedullah Omarkhel, Balkh University, Mazar-e-Sharif, Afghanistan.

Received: 22/2/2026 Accepted: 7/6/2026 Published: 02/8/2026

ABSTRACT

Contemporary short stories and fiction represent a significant form of literary expression through which human experiences, social realities, and psychological conflicts are artistically conveyed. This article examines the structural elements of contemporary short stories, aiming to clarify how components such as plot, character, theme, setting, point of view, dialogue, style, and imagination contribute to the development and effectiveness of modern narratives. The study is conducted to address the need for a clearer understanding of how these elements function systematically in shaping meaningful and coherent literary works. Methodologically, the research employs a descriptive–analytical approach, drawing on both library-based sources and critical analysis of literary theories, including the perspectives of classical thinkers like Aristotle as well as contemporary scholars. The

[1]. Email: omarkhelhameedullah@gmail.com
Orcid iD:0009-0001-7273-8843
[2]. Email::qasimtasal9@gmail.com
Orcid iD:0009-0004-9826-9610

findings indicate that the success of a short story largely depends on the logical coherence, artistic balance, and purposeful integration of its structural elements. Furthermore, the study highlights that a well-constructed narrative not only reflects reality but also enhances the reader's intellectual and emotional engagement. In conclusion, this research contributes to literary studies by providing a structured and analytical framework for understanding modern short fiction, offering both theoretical insight and practical value for writers and scholars.

Keywords:Character, fiction, literary, Plot, Short Story

لنډيز

معاصرې لنډې کيسې او افسانې د ادبي بيان له مهمو بڼو څخه دي چې د انسان تجربې، ټولنيز واقعيتونه او رواني شخړې په هنري ډول انځوروي. دا مقاله د معاصرې لنډې کيسې د جوړښتي عناصرو څېړنه کوي او موخه يې دا ده چې وښيي لکه پلاټ، کرکټر، موضوع، فضا، د ليد زاويه، مکالمه، سبک او تخيل څنګه د معاصر روايت په جوړښت او اغېزمنتيا کې ونډه لري. دا څېړنه د دې اړتيا د حل لپاره ترسره شوې چې د دغو عناصرو منظم او سيستماتيک رول په ادبي اثارو کې لا روښانه شي. د دې څېړنې ميتود تشريحي–تحليلي دی او پکې له کتابتوني سرچينو او ادبي نظريو له انتقادي تحليل څخه گټه اخيستل شوې ده، چې پکې د لرغونو مفکرينو لکه ارسطو او همدارنګه د معاصرو پوهانو نظريات شامل دي. موندنې ښيي چې د لنډې کيسې بريالیتوب تر ډېره د هغې د جوړښتي عناصرو په منطقي همغږی، هنري توازن او هدفمندې کارونې پورې تړلی دی. سربېره پر دې، څېړنه څرګندوي چې يو ښه جوړ شوی روايت نه يوازې واقعيت انعکاسوي، بلکې د لوستونکي فکري او عاطفي ښکېلتيا هم پياوړې کوي. په پايله کې، دا څېړنه د معاصرې لنډې کيسې د درک لپاره يو منظم تحليلي چوکاټ وړاندې کوي او د ليکوالانو او څېړونکو لپاره نظري او عملي ارزښت لري.

کليدي کلمې: ادبي، پلاټ، داستان، کرکټر، لنډه کيسه

۱. سريزه

اَلْحَمْدُ لله ربِّ العَالَمِينَ وَالصَّلاةُ وَالسَّلَامُ عَلى سَيدِالْمُرْسَلِينَ وَعَلَى اٰلِهِ وَصَحْبِهِ اَجْمَعِينَ.

داستان او کيسه د ادبياتو له پخوانيو او اغېزمنو ژانرونو څخه شمېرل کېږي. انسان د تاريخ له پيله هڅه کړې چې خپلې تجربې، وېرې، هيلې او ارزښتونه د کيسو له لارې راتلونکو نسلونو ته ولېږدوي. په معاصر پړاو کې کيسه يوازې د تفريح وسيله نه ده، بلکې د ټولنيزو، رواني او فلسفي پوښتنو د مطرح کولو يو مهم هنري فورم ګڼل کېږي. له همدې امله، د معاصرې کيسې د جوړښتي عناصرو څېړنه ځکه مهمه ده چې د ادبي متن د اغېزمنتيا، مانا جوړونې او هنري ارزښت بنسټ همدا عناصر جوړوي.

له علمي او تاريخي پلوه، د کيسې د عناصرو په اړه بحثونه د کلاسيکو مفکرينو له زمانې پيل شوي او تر نن پورې د معاصرو ادبي نظريه‌پوهانو له خوا پراخ شوي دي. په ښلابښلو ژبو کې د داستاني ادب د

جوړښت، ډولونو او عناصرو په اړه ګڼې څېړنې شوې دي (احمدي، ۱۳۹۳؛ اعظم، ۱۹۷۶؛ مير صادقي، ۱۳۹۴؛ يونسی، ۱۳۸۲)، خو دا بحثونه لا هم د نوو ليدلورو او تحليلي چوکاټونو اړتيا لري.

د دې څېړنې د ستونزې بيان دا دی چې که څه هم په پښتو او نورو ژبو کې د کيسې پر عناصرو بېلابېلې ليکنې شوې دي، خو د دغو عناصرو ترمنځ د اړيکو، د هغوی د متقابل اغېز او د نورو ادبي فورمونو سره د توپير په اړه لا هم يوه نسبي تشه موجوده ده. ډېری پخوانی څېړنې يا يوازې تشريحي بڼه لري او يا هم د عناصرو ژور تحليلي تړاو نه دی پکې روښانه شوی.

د څېړنې اساسي موخه دا ده چې د معاصرې لنډې کيسې جوړښتي عناصر په علمي او تحليلي ډول وڅېړي، د هغوی ترمنځ اړيکې روښانه کړي او دا وښيي چې څنګه د دغو عناصرو سمه او متوازنه کارونه کولای شي يو پياوړی او اغېزمن داستان رامنځته کړي. همدارنګه، دا څېړنه هڅه کوي چې د تيوريک بحث تر څنګ د عملي ليکنې لپاره هم لارښوونې وړاندې کړي.

د دې څېړنې ارزښت او اړتيا په دې کې ده چې د پښتو داستاني ادب لپاره يو منظم تحليلي چوکاټ برابروي، د کيسې د عناصرو د دقيق درک زمينه برابروي او د ليکوالانو، محصلينو او څېړونکو لپاره عملي او نظري ګټه لري. دا څېړنه د ادبي تيورۍ او عملي ليکنې ترمنځ واټن راکموي.

د څېړنې مهمې پوښتنې دا دي: د معاصرې لنډې کيسې بنسټيز عناصر کوم دي؟ دا عناصر څنګه له يو بل سره تړاو لري؟ او د دغو عناصرو سمه کارونه د کيسې پر کيفيت څه اغېز لري؟

له مېتودولوژيک پلوه، دا څېړنه کتابتوني ده او د تشريحي–تحليلي ميتود څخه پکې ګټه اخيستل شوې ده، چې د بېلابېلو علمي اثارو او ادبي نظريو پر بنسټ تحليل وړاندې کوي.

په پای کې، مقاله په څو برخو وېشل شوې ده: لومړی د داستاني ادب تيوريک بنسټونه څېړل شوي، وروسته د کيسې جوړښتي عناصر په تفصيل سره تشريح شوي، بيا د دغو عناصرو ترمنځ اړيکې تحليل شوې او په وروستۍ برخه کې پايلې او وړانديزونه وړاندې شوي دي.

۲. مواد او کړنلاره

د دې څېړنې ډول کتابتوني او ميتود تشريحي ـ تحليلي او توصيفي دی، څکه چې اړوند معلومات له معتبرو کتابونو، علمي مقالو او ادبي منابعو څخه راټول شوي او په علمي ډول تحليل شوي دي. په دې ميتود کې د اوسنۍ کيسې جوړښتي عناصر د ادبي نظريو او نقدي ليدلورو پر بنسټ تشريح او ارزول شوي دي. د څېړنې موخه د داستان د جوړښتي عناصرو علمي پېژندنه او نظري تحليل دی، نه د يوې ځانګړې عملي ستونزې حل او دا څېړنه کيفي بڼه لري، څکه چې د داستاني عناصرو تحليل د مفهومي، تفسيري او علمي ارزونې پر بنسټ ترسره شوی دی. په دې څېړنه کې د فزيکي کتابتون په شمول، له ديجټلي کتابخانې، انټرنيټي انلاين موادو او نورو تخنيکي او الېکترونيکي وسايلو څخه کار اخيستل شوی دی.

۳. موندنې

۳. ۱ د لنډې کیسې لنډه پیژندنه

لنډه کیسه چې عربي قصه او فارسي کې یې داستان کوتاه بولي، د انګریزي د شارټ سټوري short story معادل کلمه ده. د کیسو موخه ظاهراً د اتل پیداکیدل، د کنجکاو فکر زېږول او لوستونکي یا اوریدونکي ته سرګرمي پیداکول او خوند اخیستل دي خو په حقیقت کې د کیسو څخه مقصد د فکري او ټولنیز اساس جوړول او د انساني اصولو، وروروليو، عدالت او برابري راوستل دي(میر صادقي، لومړی، ۱۳۹۴، م. ۴۴).

میر صادقي (۱۳۹۴) په خپل اثر ادبیات داستاني کې وایي: " د قیصې او لطیفې توپیر په دې کې دی چې قیصه د زمانې په اوږدو کې د شکل او معنا له مخې تغیر شوې او بېلابېل ډولونه یې رامنځ ته شوي او لطیفې بیا خپل ساختار ساتلی دی او یوازې د معنا له مخې به یې تغیر کړی وي"(م. ۷۹).

په دې اړه اجمل ښکلي د ډاکتر عباس نیر له (لسانیات اور تنقید) اثر څخه ژباړه کړې، هغه وایي : د کیسې تیوري خپل یو چوکاټ لري او یوازې هغو پوښتنو ته ځواب وایي، چې د کیسې له ماهیت سره تړاو ولري؛ نو مور باید له دې تیوری نه هغه غوښتنې و نه لرو، چې د کیسې په قلمرو کې نه راځي، ممکن دا خبرې له کیسې بهر ډېرې مهمې وي؛ خو په کیسه کې خپل کیسه توب مهم دی.

پخوانو په کیسه کې بهرنی ژوند، خلک، چاپېریال او پېښې کتلې او اوسني پکې په اصولو، قواعدو او رغښت پسې ګرځي. پخوانو په کیسه کې ټولنه او د ټولنې ستونزې کتلې او اوسني د کیسې اجزا او تخنیکونه ګوري. پخوانو کیسې ته د ژوند او ټولنې د هېنداري په سترګه کتل، اوسني ورته د جوړښت/رغښت یعنې تخنیک په سترګه ګوري. د پخوانیو لیدلوری ټولنیز او رواني و او د اوسنیو علمي. په ټولنیز لیدلوري کې دا کتل کېږي، چې د کیسې منځپانګه، پیغامونه څه دي؟ د کیسې علمي مطالعې په کیسه کې راغلي ټولنیز مسایل حاشیې ته یووړل او دا په دې خاطر نه چې ېښې بې ارزښته وو، بلکې له دې امله چې د کیسې اړوند ټول موضوعات د کیسې د رغښت یا ګرامر زېږنده دي.(عباس، ژباړن: ښکلی، ۱۳۹۸ د حمل ۲۸، تاند وېبپاڼه).

د کیسې اوسنی تیوري د رغښتوالي پر پلونو روانه ده، معنا جوړښت ده؛ معنا ېله او خپلواکه نه ده، بلکې وجود یې په جوړښت او رغښت پورې تړلی دی(جوړښت بهرني چوکاټ او رغښت ژور باطني نظام ته ووایي. په دې توګه، پیغام د روایت له امله موجود دی او په نقل کې دننه دی. یعنې په یوه کیسه کې چې کومه موضوع یا پیغام وي، هغه خپلواک او د کیسې له متن بهر نه وي موجود. د موضوع اهمیت، بې اهمیتي او نور اړوند مسایل د ایډیالوژۍ اړوند دي، چې له کیسې بهر دي او پر خپل ځای مهم دي.

۳. ۲ د لنډه کیسې پیژندنه

لنډه کیسه د شکل او معنا له مخې د انګلیسي له ناول او نورو کیسو سره توپیره لري. لنډه کیسه د پیرنګ یا پلاټ او حقیت ته ورته وي او په یو ډول نه یو ډول د فردي روان شناختي لرونکې وي.

د لنډې کیسې تعریف کې لولو، چې په لنډه کیسه کې یوه مرکزي پېښه یا مهمه ضمني پېښه راوړل کیږي، چې له نورو پېښو او کړنو د همدې پېښې په دوام او تکمیل کې کار اخیستل کیږي. مثال میړه خپله ښځه وژني چې دا مرکزي پېښه ده او دا نورې چې دا پېښه تکمیلوي هغه د لیکوال برداشت او د وړاندې کولو طرقې پورې اړه لري چې په دې کیسه کې څه غواړي او موخه یې څه ده. اوس هر لیکوال کولای شي چې دا پېښه د خپل دید او فکر له مخې تجزیه او تحلیل کړي.

ادګار آلن پوه وایي: چې په لنډه کیسه کې باید لیکوال کوښښ وکړي، چې لوستونکی تر واحد اغېز لاندې راولي او نور اثرات د همدې واحد اغېز تابع وي. لوستونکی وکولای شي په یو ناسته کې چې له دري ساعت ډېر وخت ونه نیسي دا کیسه ولولي.

میر صادقي(لومړی، ۱۳۹۴) د واحد اثر په اړه وایي: " ((حال او هوا، شور او سودا، وضعیت او موقعیت او لحن)) حدود تاکل هم اسانه خبره نه ده، ځینې لنډې کیسې چې خپل دا ډول واحد اغېز یې له لاسه ورکړی هم شته لکه د چخوف یا کافکا لنډې کیسې چې دلته بیا هم د لنډې کیسې لپاره دا تعریف خپل جامع والی له لاسه ورکوي"(م. ۲۸۸).

فرانسوي لیکوال ګامي ډي موپاسان(Maupassant) لنډو کیسو ته ریالیزم دننه کړ. په همدې وخت کې په روسیه کې چیخوف وزېرېد او لیکوالان په دې متفق دي چې په لنډه کیسې کې د موپاسان او چیخوف غوندې لیکوالان پیدا نشول. د چیخوف لنډو کیسو اکثره موضوعات د عامو روسانو اړوند موضوعات دي او د ده شخصیت هم پکې ځلیږي(نسیم، شاهین، ۲۰۰۷، م. ۲۵۵).

شینواری(۲۰۱۴) کیسه او لنډه کیسه جدا کوي: "کیسه چې داستان یې هم بولي، د فورم، د ژوند د اړخونو او د پېښو د شمول په لحاظ د رومان او لنډې کیسې ترمینځه مقام نیسي، کیسه د رومان په نسبت د حجم، زماني واټن او د پېښو د شمول په لحاظ د رومان سره توپیر لري. داستان له لنډې کیسې په تفصیل، زیاتو پېښو، د کرکټرونو په زیات شمېر سره توپیر لري، په لنډه کیسه کې دا شیان د داستان په نسبت محدود وي"(م. ۱۷۶).

خلیل(۲۰۱۱) کې د (اصناف ادب) لیکوال رفیع الدین هاشمي له قوله لیکي، چې: " لنډه کیسه د کیسې هغه شکل دی، چې په انګریزي کې ورته (short story) استعمالوي او دا د ناول او داستان پرمختللی او ارتقایي شکل دی او جامع تعریف یې اسانه څکه نه دی چې زښته زیات تعریفونه یې شوي دي"(م. ۱۷۳).

په لنډه کیسه کې د کلمو او ژبې کارول هم باید په احتیاط وشي. مثال که د یوې فقرې نه یو ټکی لرې کړې نو فقره ورانیږي او که یوه له پاراګرافه یوه فقره یا جمله لرې کړې نو ټوله اډانه ورانیږي. د لنډې کیسې میدان یا څمکه محدوده ده؛ نو د بیان انداز باید داسې وي چې له اختصار سره مطابقت ولري. په لنډه کیسه کې د الفاظو اهمیت د شعر د الفاظو غوندې ډېر اهمیت لري. له هرې کلمې څخه کار

اخیستل پکار دي او حتا کله خو په یوه کلمه کیسه ولاړه وي، چې که دا کلمه لرې شي نو کیسه کیسه نه پاتې کیږي. په کیسه کې بیان انداز په ښلو ښلو طریقو سره کیږي کله د راوي له خولې د روایت په شکل کې وي او کله د کرداروںو د مکالمې په شکل کې وي او کله هم کیسه لیکوال خپله د کیسې برخه ګرځي، کله کردار په کیسه له بل څېز ګل یا بل شي سره خبرې کوي. (نسیم او شاهین، ۲۰۰۷، م. ۲٦٦)

د لنډې کیسې له مهمو عناصرو یو هم د کیسې تخلیقي ژبه ده، کله چې مونږ تخلیقي ژبې یادوو؛ نو په دې ځای کې باید روښانه کړو چې مونږ له کیسه لیکوال د کومې نوې یا اسماني ژبې تمه نه لرو بلکې له تخلیقي ژبې مقصد د کیسې د پلاټ او کرکټرونو پورې اړوند مناسبه کیسه ییزه ژبه ده. لکه په (نورخلک) چې د اجمل پسرلي د کیسو ټولګه ده، پکې یوه همدا خوبي شته، چې د کیسې ژبه یې د کیسې د پلاټ کرداروںو او حتی د نندارې سره بیخي جوړښت خوري. په دغه کتاب کې زیاتره کیسې چون د یوې با سوادې ټولنې انځور وړاندې کوي نوځکه هم د ژبې بې ځایه طوالت نه ډډه شوې او د ضرورت وړ ډایلوګونو څخه استفاده شوې ده. د اجمل پسرلي د کیسې په سبکې ځانګړتیاو کې دا هم د شمیرلو وړ ده، چې د پېښو پرځای ډیره پاملرنه مشاهدې او کیفیتونو ته شوې ده.

په ریالیستیک کار کې له مشاهدې او کیفیتي شیبو استفاده د تخلیقي کار رنګ او خوند زیاتوي او له شعاري او بربنډې لهجې د ښایسته کولو او هنري کولو سره مرسته کوي.

د لنډې کیسې د موضوع حدود مشخص نه دي، ډرامه یې پېښه، یو ښکلی منظر، د پېښو له یو بل سره تړلې سلسله، د شخصیت یو اړخ، د تجربې یو مخ او د ژوند یوه ټوټه د کیسې موضوعات جوړوي.

د لنډې کیسې محتوا او موضوع په کیسه کې ډیره مهمه ده چې لوستونکو ته څه وړاندې شوي دي؟ ایا هغه په لوستو ارزي؟ ایا هغه د لوستونکو لپاره مهم دي؟ په تیرو لسیزو کې تر یوه بریده په لنډه کیسه باندې د ایډیالزم اغیز خپور وو او ځینو کیسه لیکوالو به په کیسو کې خپلو لوستونکو ته هغه څه وړاندې کول چې دوی به غوښتل چې باید لوستونکی یې ولولي او د دوی خواخوږي شي؛ خو زمو کیسې باید خلکو ته ورزده کړي، چې خلک څنګه د خپل ژوند د خوښۍ لپاره له وړو وړو فرصتونو ګټه واخلي.

پخوانۍ لنډې کیسې پر پېښې راڅرخیدې او اوسنۍ پر شخصیت راڅرخي. شخصیتي کیسې یا د کرکټر کیسې چخوف رامنځ ته کړې دي او پکې استاد تیر شوی دی.

د لنډې کیسې شکل او محتوا په اړه شمیسا(۱۳۸۷) کې وایي: "لنډه کیسه لنډه وي خو لنډوالی یې مشخص حد نه لري. ممکن ۵۰۰ کلمې وي چې ورته لنډه کیسه یا Short Short story وایي او ممکن اوږده وي چې ورته ناولټ Novelette وایي. ځینې ورته لنډ ناول هم وایي" (م. ۱۸۹).

لنډه کیسه په امریکا کې ډېره رواج وه چې لیکوال فرانک اوکنر Frank Oconnor لنډه کیسې د امریکا ملي هنر ونوماوه. اوسني اکثره لنډې کیسې په ورځنیو موضوعاتو لیکل کیږي چې دا موضوعات په ورځپاڼو کې هم راخیستل کیږي.

د ((هنر داستاني نویسي) لیکوال ابراهیم یونسی د لنډې کیسې ځانګړنې په لاندې ډول راپیژندلي دي

- منظمه او مشخصه طرحه ولري.
- یو اصلي کرکټر لري.

- پېښه وي چې اصلي کرکټر پکې وړاندې کيږي.
- ټولې برخې يوه له بلې سره متقابلې اړيکې ولري.
- يو اغېز وښندي
- لنډه وي.

پورته څانګړنو ته په کتو سره داسې تعريف هم وړاندې کيدای شي چې: لنډه کيسه هغه نثري ژانر يا ډول دی چې په هغه کې ليکوال د يوې منظمې طرحې په مرسته يو اصلي کرکټر په يوې اصلي پېښه کې څرګندوي او پر ټولو يو ډول اغېز ښندي(يونسی،۱۳۸۲، مخ. ۱۰-۱۴)

معاصرې لنډې کيسې د خپل لنډ جوړښت او متمرکز روايي ځواک له امله څانګړې دي، چې پکې هر عنصر بايد په دقيق او هدفمند ډول خپل رول ترسره کړي. پلاټ د کيسې د ملا تير حيثيت لري او بايد په منظم ډول تنظيم شي تر څو د اثر يووالی تضمين کړي، پر دې اصل په کلاسيکو ادبي نظريو کې هم ډېر ټينګار شوی دی. ارسطو استدلال کوي چې يوه ښه جوړه شوې کيسه بايد روښانه پيل، منځ او پای ولري، څو يو منسجم حالت جوړ کړي چې لوستونکی په فکري او عاطفي توګه راجذب کړي. (Aristotle, trans. 1996).

د اردو ژبې پياوړی ليکوال او ادب څېړونکی ډاکتر سلام سندیلوي په خپل اثر(ادب کا تنقيدي مطالعه)کې د (افسانه کی خصوصيات) تر سرليک لاندې د لنډې کيسې عامې څانګړنې داسې راپيژني:

۱- لنډون: مطلب د بې ځايه اوږدولو اړتيا نشته؛ خو د دې مطلب دا هم نه دی چې يوازې يوه پېښه دې پکې په لنډه ډول عکاسي شوې وي، بلکې نورې پېښې هم راتلای شي چې د ژوند بېلابېلو اړخونو عکاسي شوي وي؛ خو ضمني بې ضرورته پېښې پکې نه راوړل کيږي.

۲- ربط: پېښې بايد په منطقي ارتباط کې وړاندې شي. پېښو کې ګډوډي نه وي، مخکې نه بايد په پلاټ او د کيسې په طرحه کې د پېښو پر منطقي تړاو ښه غور او دقت وشي.

۳- د وخت، ځای او کړنې يووالی(درې وحدتونه): د وخت يووالي څخه مطلب دا چې د کيسې پېښې له وخت سره سمون ولري، پېښه بايد په يوه څانګړي وخت او موسم کې راخرګنده شي. د ځای يووالي هم همدارنګه چې يوه پېښه په يو وخت او يو ځای کې ليدل کيدای شي، نه بېلابېلو ځاينو کې. د کړنې يووالی هم اړين دی. يو کردار په يوه وخت کې هم ايماندار او هم منافق او يا هم ظالم او هم زړه سوانده نشي کيدای. که تغيير هم کوي د پېښو څخه په اغېزمنتيا سره به په تدريجي ډول تغير کوي؛ نو په يو وخت کې يو کرکټرمتضادې کړنې ترسره نه کړي(سنديلوي،۱۹۸۹، م. ۱۶۳-۱۶۵)

په معاصرې لنډې کيسه کې د کرکټر جوړونه ډېر مهم رول لري، ځکه چې دا د رواني ژورتيا او ټولنيزو واقعيتونو انعکاس کوي. د دوديزو روايتونو برعکس چې ښايي په اوږدو تشريحاتو تکيه وکړي، معاصرې کيسې اکثره کرکټرونه د عمل، مکالمې او داخلي شخړو له لارې څرګندوي. لکه څنګه چې فورستر يادونه کوي، کرکټر هغه وخت "ګرد" بلل کيږي چې وکولای شي لوستونکی په قانع کوونکي ډول حيران کړي، او دا کار د روايت واقعي‌توب او پېچلتيا زياتوي(Forster, 1927).

پر دې سربيره بله مهمه ځانګړنه په کيسه کې نوښت دی، څکه چې کيسې ته خوند، کيف او خوږوالی وربښي او کيسه په زړه پورې کوي هغه نوښت دی؛ خو دا ځانګړنه بيا عامه د ټولو داستاني ادبياتو لپاره اړينه ده، که پېښه يا موضوع زړه هم وي؛ خو ليکوال سره دا مهارت وي چې په نوي او زړه پورې انداز کې وړاندې کړي چې لوستونکي او ليدونکي ته نوې ښکاره شي.

موضوع او فضا په لنډه کيسه کې يو له بل سره په ګډه کار کوي څو د روايت تر ظاهري سطحې هاخوا ژوره معنا رامنځته کړي. چاپېريال نه يوازې کيسه په يوه ځانګړې وخت او ځای کې ځای پر ځای کوي، بلکې د اثر موضوعي پيغام هم پياوړی کوي. د اډګر الن پو له نظره، د لنډې کيسې هر عنصر بايد د يوې واحدې عاطفي اغېزې په رامنځته کولو کې ونډه ولري، تر څو موضوع د فضا، اهنګ او انځورګرۍ له لارې په دوامداره توګه ملاتړ شي(Poe, 2004).

محمد اعظم اعظم په خپل کتاب (پښتو افسانه تحقيق او تنقيد) کې د ستيونسن له قوله ليکي: يوه واقعه راوخلئ او کردارونه پکې وربرابر کړئ. يو کردار خوښ کړئ او د هغې لپاره د واقعاتو ماحول انتخاب کړئ. يوه فضا يا يو محيط وګورئ او د هغې د محسوس کولو او تاثر راجوتولو لپاره واقعات او کردارونه غوره کړئ. (اعظم، ۱۹۷٦، مخ. ۸٦).

۳.۳ د لنډې کيسې ژبه

د کيسې ژبه بايد ساده وي، پيچلي کلمات پکې نه وي. د ساده والي سره سره بايد د ليکوالۍ هنر هم پکې وي. د هنري اثر يوه ځانګړنه دا ده چې ژبه يې بايد ساده وي. په لنډو فاصلو کې بايد يو رنګه توري او فعلونه ونه کارول شي، لکه: قلم يې راوخيست، کاغز يې راواخيست. دلته د دويم راواخيست پر ځای کولای شو، چې (کاغز ته يې لاس کړ) وليکو.

ډيالوګونه بايد د کرکټر له موقف سره برابر او منطقي، يو بزګر ته د پوهنتون د يو پرفيسور ژبه کارول منطقي نه ښکاري. په مکالمو کې بايد له تکراري تورو ډډه وشي. لکه:

احمد: په کور کې څه خبرې وې؟

محمود: په کور کې کراره کراري وه.

دلته دويمه جمله د لومړۍ هغې تکرار ده، بايد وليکل شي، چې : (کراره کراري وه).

په ډيالوګونو کې بايد د هرې سيمې خلک په خپله لهجه وغږيږي، څکه دا کار کيسه کې خوند پيدا کوي او ډيالوګونه بايد لنډ وي.

احمدي (۱۳۹۳) کې د کيسې د انځوريزې ژبې په اړه ليکلي:" په جملو کې دومره زور وي، چې د لوستونکي په ذهن کې حرکت پيدا کړي. هر څه ژوندي شي او د سترګو مخې ته يې ودروي. په ليکنه کې بايد خام او بې رنګه تصويرونه نه وي، څکه چې لوستونکی يې نه وينې، چې ويې نه وينې؛ نو ليکنه نه لولي. تصويرونه بايد ژوندي وي، لکه:

(د ساعت زنګ وشرنګېد، سړي سترګې رڼې کړې، وښورېد، د کټ له سپرنګونو غنچا پورته شوه. سړی کېناست، کړپ شو. د کړګۍ پله له دیوال سره ولګېده، باد په خړه پرده کې راتاو شو. سړي د میز له سره جګ ورپورته کړ، ګیلاس له رڼو اوبو ډک شو....)"(م. ۵۵).

که څه هم ډېر ځله په کیسه کې لهجه یي کلمې د کیسې ژبه تصویري کوي او یو بېل خوند ورکوي، لکه ځینې معاصرې معیاري کیسې او ناولونه شاید خلک په دې خوښ کړي، چې ژبه یې عامیانه ده. د هرې سیمې او لهجې کلمې یې پکې کارول شوي دي؛ خو که په لهجه یي کلمو کې ډېر افراط وشي، ښایي پر لیکوال او د همغې سیمې خلکو پورې محدوده شي او هغوی پرې وپوهېږي. کیسه به جالبه وي، موضوع به نوې وي، ژبه به یې تصویري وي، تلوسه به لري؛ خو محدود کسان به پرې پوهېږي او خوند به ترې اخلي. د پښتو یوه ربړه د لهجو ډېروالی دی، حتا په ډېرو لنډو سیمو کې لهجه بدلېږي؛ نو پکار ده چې لیکوال د کیسې په ژبه ډېر غور وکړي. داسې کلمې انتخاب کړي چې اسانه او عامفهمه وي. که لهجه یي کلمې لیکي، باید په قوس کې یې په معیاري بڼه هم ولیکي.

د کیسې د ژبې یوه ځانګړنه دا ده چې بایده حسي او انځوریزه وي، حسي کلمې د کیسې ژبه خوندوره او انځوریزه کوي. د کیسې ژبه د نورو ادبي یا هنري لیکنو په څېر پارونکې وي، جملې او پارګرافونه باید لنډ لنډ او راڼه وي. هڅه باید وشي چې د کیسې اتل یا اتلې خپله ژبه ولیکئ. د کیسې له ژبې د کیسې کرکټر څرګندېږي.

یوه موضوع باید د چا سترګو ته ودروو. ژبه یې باید روانه، سلیسه او ښکلې وي چې لوستوکی ترې خوند واخلي او تر پایه یې په خوند خوند ولولي. د کیسې ژبه باید کیسه ییزه او انځوریزه وي، نه اخباري.

د کیسې پلاټ ته توجه پکار دی. منلی(۱۳۹۹) کې په ادبیاتو دنیا اثر کې وایي، چې: " پلاټ کې د پېښو ترمینځ تسلسل چې له یوه حالت نه بل حالت ته یې باید ایجاد کړي، ضروري دی. پلاټ له یوه حالته بل ته تګ دی. د پلاټ د بریالتوب وسیله بیا تلوسه ده"(م. ۲۷۹).

د اوسنۍ کیسې یوه ستونزه دا ده چې پر منظره کشۍ یا د حرکت په تیوري له حده زیات تمرکز کېږي چې ته به وایې یوازې د صحنې کښنې په موخه لیکل شوې، د متعالی الافعال صنعت په کې دومره زیات وي چې ته فکر کوې د منظره کشۍ، تصویرونو او رنګارنګ افعالو د پېژندنې په اړه د ژبپوهنې کومه مقاله لولې، دا توکي په کیسه کې دومره زیات شي چې بیخي په اصلي پیغام او د کیسې پر موخه یې سیوری غوړولی وي. د کیسې دا ډول جوړښت که د کیسې پلاټ روښانوي، خو له کیسې وچ کلک پلاټ هم جوړوي او نور داستاني توکي ورڅخه تراشي.

د داستاني طرحې یا پلاټ په مهمو ځانګړنو کې یوه د کرکټر څېره ده چې باید را څرګنده شي، لوستونکی یې داسې وپېژني لکه د خپل کلي-کور یا کاري ماحول له یوه همکار سره چې بلد وي، تر منځ یې د نا اشنایي حس شتون ونه لري.

اخلاقي معیارونو ته هم پام کول پکار دي اخلاقي معیارونه هم فرق کوي، مطلق اخلاقي معیارونه نشته چې د هغو په اساس دې ښه او بد شخصیتونه وټاکل شي، بشپړ او بې عیبه شخصیت به اوس ډېر کم حتا چې بیخي پیدا نشي. داسې حالتو کې باید لیکوال له قضاوت څخه ډډه وکړي او د ښه او بد پرېکړه

لوستونکو ته پرېږدي، ځکه هر څومره چې داستان عيني او بې طرفانه وي، هغومره پر لوستونکي تاثير کوي.

د تعليق حالت هم ضروري دی او دا بيا په دوه ډوله تر سره کيږي: لومړی دا چې ليکوال د شخصيت او شخصيتونو لپاره وضعيت او موقعيت سخت او نارينه يا ښځينه په سختو ستونزو کې راګير کړي، په داسې شکل چې په دوه لارو کې ګير وي. يوه بايد انتخاب کړي او د لوستونکی توجه هم د دې دوو لارو انتخاب ته راجلبوي، نړيوال شهکارونه همداسې حالت لري.

بحران حالت ته هم توجه پکار ده، دا هغه ټکی دی چې مقابل طرفونه د اخر ځل لپاره مبارزه کوي او داستان د اوج ټکي خواته ځي او د داستان د شخصيتونو د ژوند بدلون سبب کيږي.

د اوج ټکي بيا په لنډه کيسه کې او ناول يا نورو کيسه ييزو ډولونو کې هغه حالت دی چې بحران خپل اخري حالت ته رسيږي او نور غوټې خلاصيږي او د تيرو پېښو منطقي پايله تر لاسه کيږي.

غوټه خلاصيدنه يا ګره ګشايي هم مهم دي چې د پيچلي موقعيت او وضعيت او يا د نهايي پايلې تر لاسه کول دي، رازونه او معماوې له منځه ځي او څه انتظار چې و نور پای ته رسيږي او د شخصيتونو يا شخصيت سرنوشت تعينيږي.

حقيقت بايد د ناول او لنډې کيسې په کيسو کې موجود وي او لوستونکي پرې د واقعيت باور وکړي. که خپله واقعيت نه وي؛ خو داسې څه وي چې پېښېدل يې امکان ولري يا حقيت ته ورته وي که خيال او وهم هم ولري خو پېښېدل يې له امکانه لرې نه وي او دا چې څومره واقعيت يا واقعيت ته نژدې وي، درجه يې نه ده ټاکل شوې.

سمون(۱۳۹۷) کې د چيټ وټيو نظر راخيستی هغه وايي: "په يوه داستان کې يوه بې اړيکه پېښه رواړل د ليکوال بې مهارتوب ښيي"(م.۲۲).

شخصيت يا کرکټر ته هم د کيسې له مهمو عناصرو څخه دی هغه جوړشوي مخلوق چې په کيسه، نندارليک يا فلم کې راښکاره کيږي، شخصيت هميشه انسان نه وي، ممکن حيوان، شی، طبيعت او يا نور ځيزونه وي. شخصست د کيسې لوبغاړی دی د دې لوبغاړو رواني او اخلاقي حالت يې په اعمالو کې موجود وي او د دغه اعمال د واقعي خلکو په شکل وړاندې کيږي چې دې ته شخصيت پردازي وايي، شخصيت ممکن رسم و رواج، فردي خوی، طبيعي او ټولنيز مبارزين هم وي. ای. ام. فورستر شخصيتونه په ساده او جامع باندې ويشي. ساده شخصيت يو بعدي دي او ځانګړی خوی او ځانګړنې لري او جامع هغه بيا څو اړخيزه دی او عام تام ښه او بد خويونه انځوروي.

اسدالله غضنفر هم په دې عقيده دی، چې کرکټر د رامينځته کولو، ښودلو او انکشاف طريقو ته وايي په څېره کې مرکزي څېره يا څېرې ته اتل او اتله وايي. کيسه ليکوال بويه څېره او اتل داسې ولوبوي چې لوستونکی ترخپلې اغېزې لاندې راوړي؛ ځکه څېرې، اتل او اتلې ته وده او مثبت رول ورکوي، خورا ډېرې لارې چارې لري چې هوښيار او تجروبه لرونکی لنډه کيسه ليکوال يې په اسانۍ سره تر سره کولای شي.

انځور شوی کس چې په ناول، رمان، لنډه کیسه او یا نمایشنامه کې ښکاره کېږي، کرکټر بلل کېږي. په روایتي یا نمایشي اثر کې هغه کس ته وایي چې د هغه رواني او اخلاقي کیفیت د هغه په اعمالو کې موجود وي.

په لنډه کیسه کرکټر وړاندې کولو کې دومره توجه نه وي پکار؛ خو په ناولونو کې باید توجه وشي. په ناولونو کې شخصیتونه دي چې ناولونه یې کامیابی ته رسولي دي

مضمون یا درونمایه چې په داوړو هم په لنډه کیسه او هم په ناول کې موجود وي. د ادبي اثر اصلي جوهر دی او پر داستان حاکم او مرکزي فکر رانغاړي، مثال: لکه تریخ واقعیت سره مخامخ کیدل سړی متزلزله او ګډوډوي، یا د خپل ملګري له لاسه ورکول سړی پرمړخې غورځوي. مضمون د داستان ټول عناصر ټاکي، چې دا عناصر عبارت دي له: موضوع، شخصیت، عمل، پیرنګ او نور...

صحنه بیا هغه وخت او ځای ته وایي چې پکې د داستان عمل تر سره کیږي. د صحنې سمه کارونه د داستان اعتبار او حقیقت زیاتوي او د داستان د پېښې ځای درست ټاکل د پېښو منلو کې مرسته کوي.

د دید زوایه جې د روایت زاویه هم ورته وایي په کیسه کې مهمه ده، ځکه چې په مرسته یې لیکوال د داستان مواد او موضوع مطرح او لوستونکي ته وړاندې کوي. انګلیسي لیکوال شیبلي د دید زاویه په دوه ډوله ویشي ۱) د داخلي لید زاویه : چې د کیسې راوي خپله اصلي یا فرعي شخصیت وي او د دوی له د لید زاوې څخه کیسه کوي. ۲) بهرني لید زاویه: چې په دې کې لیکوال د شخصیتونو روحي، فکري او اخلاقي کړنې تشریح کوي او د دوی له تېر ژوند څخه خبر وي.

د لیدلوري او تخیل رول د دې لپاره اساسي دی چې کیسه څنګه وړاندې کېږي او لوستونکي یې څنګه درک کوي. روایي لیدلوری د معلوماتو د وړاندې کولو لوری ټاکي، په داسې حال کې چې سبک د لیکوال ځانګړی غږ او هنري انتخابونه څرګندوي. معاصر پوهان ټینګار کوي چې تخیل عادي تجربې په معنا لرونکو ادبي څرګندونو بدلوي، چې دا کار کیسې ته دا توان ورکوي څو له لوستونکو سره ژوره اړیکه ټینګه کړي او د انساني تجربو په اړه د هغوی پوهه پراخه کړي (Abrams & Harpham, 2015).

خبرې اترې یا ډیالوګونه د کیسې جوړښتي عناصرو څخه بل مهم عنصر دی، چې د فکرونو او عقایدو تبادلې ته وایي، هغه خبرې چې د شخصیتونو ترمنځ ترسره کیږي. د پوره ډیالوګ ځانګړنه دا ده چې جسمي، رواني او ټولنیزې ځانګړنې پکې ښکاره شي.

مکالمه په کیسه کې یو تمثیلي حرکت دی چې کیسې ته روح ورکوي او لوستونکی بوخت او خوشاله ساتي. په کیسه کې مکالمه یا ډیالوګ د کرکټر سویه (اقتصادي، رواني، روحي، جنسي، غوسې حالت، خوښۍ حالت، ښوونیزه سویه، استعداد، موقف، دنده او کسب) راښیي او ځانګړنې یې څرګندوي. د مکالمې ښکلا په دې کې ده، چې کلمې، ترکیبونه او نحوي جوړښتونه یې رانه او لنډ لنډ وي. د کیسې موضوع باید ورکه نه کړي.

ژبه یې باید له مفوهم او مانا ډکه وي. طبعي او ساده مکالمې د کیسې موضوع او تلوسه لا زیاتوي.

په لنډه کیسه کې مکالمې لږې او په ناول کې د پېښو له ډېرښته زیاتې راځي. دا چې هر کردار په یو منظر کې اوسي او هره پېښه خامخا په یو منظر کې پېښېږي او څرنګه چې لنډه کیسه معمولا یوه پېښه وي او د کردار د ژوندیو یو اړخ پکې ښودل کېږي؛ نو ځکه پکې منظر کښنې ته ډیره اړتیا نه لیدل کېږي. د مکالمو په هکله دا هم ضروري ده، چې هغه باید له حال او مهال سره سمې وي، یعنې د خوښۍ په وخت کې د خوښۍ په الفاظو او لهجه خبرې مکالمه او د غم یا خواشینۍ په وخت کې دې لهجه او الفاظو هم غمناک او خواشیني کوونکي وي. څومره چې په کیسه کې دغه برخه قوي، څواکمنه او طبعي وي هومره ښه ګڼل کېږي او دا چې د مکالمو په څیر منظر کښنه هم کیسه مخکې بیایي، کردارونو ته ښکلا وربښي او د اړوندو پېښو طبعي والی په ګوته کوي؛ نو لیکوال باید په منظر کښنه کې له پوره غور او دقت څخه کار واخلي. هسې نه داسې منظر وړاندې کړي چې غیر طبعي او له واقعته لرې وي.

د یوې ادبي لیکنې یوه مهمه ځانګړنه یا اصل تخیلي حرکت یا خیال پردازي ده، کیسه چې یو ادبي اثر دی، نو له تخیله یې بیلولی نه شو. لوستونکی د تخیل له لارې د لیکوال د لیکنې شخصي تجربو ته ورګډېږي او په هغه کې خپل عواطف او احساسات خړوبوي. ((...لیکوال د تخیل په زور پېښې داسې انځور وي چې هر لوستونکی یا اوریدونکی داسې ګومان کوي چې ګواکی نوموړي دغه پېښه په خپلو سترګو له نږدې څخه لیدلې ده او په واقعیت کېدو کې هیڅ شک هم نه کوي، انځور کیسه هم حقیقت ته ورنږدې کوي او کیسې ته فطري بڼه ورکوي، راوي له مداخلې څخه ژغوري او حلات په ښه بڼه معرفی کوي، خو په دې شرط چې تصویر نه هغومره زیات وي چې اصلی موضوع تر سیوري لاندې راولي او نه دومره کم وي چې په سترګو ونه لیدل شي.

همدغه پېښه ده، ټکر ایجادوي خو باید پوشو چې کومې پېښې او ستونزې کولای شي چې یو ټکر رامنځ ته کړي او کرکټر فکر کولوته اړ کړي؟

هغه ډراماتیک موقیفونه دي چې ټکر رامنځ ته کوي، د مثال په ډول که یوه ټولګی کې ناست ووسو او استاد راشي، نو دغه پېښه ځکه ټکر او کشمکش نشي زیږولی چې دا یوه عادي پېښه ده او تل داسې پېښېږي، خو که د استاد په ځای یو انتحاري په منډه او ساه نیولی را ننوځي، نو دغه پېښه یو ډراماتیک موقف دی ټکر او فکر زېږوي.

بریالی لنډه کیسه لیکوال هغه دی چې په تخیل کې احساس او عاطفه داسې انځور کړي چې انساني ذهنیت ته یو خاص خوند ورکړي او د زړه راښکون لامل یې شي.

په تخیل کې باید داسې مبالغې چې عقل او مدعایې نه مني رانشي، لکه د بیلګې په ډول ما یو داسې سړی ولید چې شل مټره یې ونه وه او په یو پرق کې له میرویس میدان تر څرخي پله پورې لاړ او یا هم لکه پخوانۍ فولکوري کیسې چې انسانانو به له دیوانو سره غېږې نیولې او په پایله کې به دیو چپه شو او داسې نور...))(ازمون، ۱۳۹۸، م. ۲۰۹).

پلاټ له طرحې سره فرق لري ايرانيان پلاټ ته پيرنګ وايي؛ خو طرحې ته په انګريزي کې sketch وايي او ډيزاين هم فرق لري. ايرانيان ورته هسته او چهارچوب هم وايي، چې سم نه دي، ځکه چې په پلاټ کې يوازې شکلي برخه نه جوړيږي، بلکې شکلي او محتوايي دواړه وي.

شميسا (۱۳۸۷) کې د داستان يا کيسې عناصر په لاندې ډول وړاندې کړي دي:

هغه عناصر چې داستان رامنځ ته کوي په لاندې ډول دي:

۱- تجربه Experience : هغه اعمال چې په داستان کې ترسره کيږي د تجربې حاصل دي.

۲- جدال Conflict: د دوو مخالفو لوري ترمنځ جنګ يا کشمکش دی. مخالف لوری ممکن دوه انسانان، دوه سرنوشته، خدای، طبعيت او يا انسان خپل ځان او نفس سره چې رواني داستان هم ورته وايي وي.

۳- حادثه Event: پېښه يا واقعه هغه ده چې له جدال څخه پيداکيږي، د پېښې ولې او انګيزې ته ځواب ورکولو لپاره خبره بېرته جدال ته ورګرځي. يوه پېښه ممکن ټول داستان راونغاړي.

۴- روايت Story: د پېښو مرتب او منظموالی دی، د تسلسل بيان دی، څه وشول؟ څه به کيږي؟ چې دا لوستونکي ځانته جلبوي، د داستان د جاذبې سبب کيږي.

۵- د داستان راوي يا د ليد زاويه: Point of view : معموله طريقه دا ده چې لومړی کس (زه) او دريم کس (هغه) څخه استفاده کيږي. فضول راويي چې په انګريزي کې ورته Intrusive narrator وايي او په ټول داستان کې ازاد لاس لري يا رفت و امد لري او د قهرمانانو اعمال هم ارزوي، لکه د تولستوی جنګ او سوله چې دا ډول راوي ټولپوه Omniscient هم بلل کيږي. همدا ټولپوه ممکن له غير شخصي تګلارې کار واخلي يعني يوازې ګذارش ورکړي او قضاوت ونکړي. بل روای هغه دی چې ليکوال د دريم شخص په توګه روايت کوي، ټولو کرکټرونو سره کار نلري يوازې څو شخصيتونو سره کار لري.

٦- د داسته هسته طرحه يا پلاټ Plot : په پېښو کې ورته اډانه لفظ کارول کيږي چې د داستان دروني يا داخلي، فکري او ذهني جوړښت دی. د پېښو منظم منطقي تسلسل دی.

۷- شخصيت يا کرکټر Character : هغه کسان چې داستان رامنځ ته کوي، اعمال ترسره کوي چې عمل ته په انګريزي کې Action وايي. د کرکټر خبرو اترو ته ډيالوګ Dialog وايي چې د داستان د اعمالو او ډيالوګ سبب انګيزه يا Motivation ده. ای. ام. فورستر په خپل کتاب (د ناول اړخونه) کې

کرکټر دوه ډوله معرفي کوي:

- ساده يا ثابت کرکټر Flat Character چې پېچلی نه وي، جزياتو سره کار نه لري او تغير نه کوي.
- متغير کرکټر Round character چې پېچلی دی جزياتو سره کار لري او د ژوند يو واقعي کرکټر وي.

۸- زمينه setting: د اوضاع او حالاتو انځورول چې د داستان لوستونکی د داستان له کرکټرونو او اتلانو سره بلدتيا پيداکوي او زمينه د ليکوال له توصيف څخه رامنځ ته کيږي. ليکوال بايد تاريخي،

جغرافيايي او ټولنيز معلومات ولري، څکه چې اکثره ليکوالان د سيمې له اتل او کرکټر څخه تاريخي، جغرافيايي او د ده له ټولنيز ماحول څخه دقيق معلومات نه لري.

۹- فضا: Atmosphere: د داستان ذهني فضا چې ليکوال يې رامنځ ته کوي. مثال: په سينما کې ډيکوريشن او د رڼا تنظيم او په داستان کې عبارتونه او توصيفونه فضا رامنځ ته کوي. د زمينې خلاف داخلي او ذهني اړخ لري او له زمينې يا ستينګ څخه قوي، حساسه او اغېزمنه ده. فضا ممکن د خوښۍ وي او يا هم ممکن د غم فضا وي.

۱۰- لحن: Tone: د فضا رامنځ ته کول دي، د کرکټر پخپله ژبه بيان او پيژندنې ته وايي، سبک ته نژدې ده. کرکټرونه د دوی له لحن او خبرو څخه پيژنو او ورسره اړيکه پيداکوو. د موضوع اړوند د ليکوال ليدلوری دی. لحن ممکن رسمي، غير رسمي، صميمي، مؤدبانه، جدي، طنزي ... وي او د داستان اغېز سره اړيکه لري.

۱۱- الګو: Pattern: د داستان منطق رامنځ ته کوي لکه د پلاټ غوندې د پېښو منطقي ټرون رامنځ ته کوي او کرکټرونه سره اړوند يا مربوط کوي(م. ۱۷٦).

۴. مناقشه

د اوسنۍ کيسې د جوړښتي عناصرو څېړنه ښيي چې داستان يوازې د پېښو ساده ترتيب نه دی، بلکې يو منظم هنري نظام دی چې د بېلابېلو عناصرو پر متقابل تعامل ولاړ وي. د ادبي نظريه‌پردازانو لکه مير صادقي، يونسي او شميسا نظريات څرګندوي چې پلاټ، کرکټر، درونمايه او د ليد زاويه د داستان اساسي ستنې جوړوي او د همدې عناصرو ترمنځ منطقي اړيکه د داستان اغېزمنتيا تضمينوي. که په داستان کې دا عناصر په سمه توګه سره همغږي نه وي، داستان خپل هنري ارزښت او پر لوستونکي خپل اغېز له لاسه ورکوي.

له بلې خوا، معاصر ادبي نقد د داستان جوړښتي اړخونو ته تر پخوا ډېره پاملرنه کوي او کيسه يوازې د ټولنيزو واقعيتونو انعکاس نه ګڼي، بلکې د يو تخنيکي او هنري جوړښت په توګه ورته ګوري. دا ليدلوری ښيي چې د داستان مانا يوازې په موضوع پورې تړلې نه ده، بلکې د هغې د وړاندې کولو په طريقې، ژبه، سبک او روايت پورې هم اړه لري. د مثال په توګه، د مناسبې ژبې کارونه، اغېزمن ډيالوګونه او د ليد زاويې دقيق انتخاب کولای شي د داستان هنري ارزښت څو برابره زيات کړي.

همدارنګه، څېړنه څرګندوي چې د لنډې کيسې او ناول ترمنځ توپير يوازې په حجم کې نه دی، بلکې په جوړښت، تمرکز او د پېښو په تنظيم کې هم توپير لري. لنډه کيسه معمولاً پر يوه مرکزي پېښه او محدودو کرکټرونو تمرکز کوي او هڅه کوي چې يو واحد اغېز رامنځته کړي، په داسې حال کې چې ناول پراخ جوړښت او ډېر شخصيتونه لري. له همدې امله، ليکوال بايد د داستان د ډول له مخې خپل هنري عناصر په مناسبه توګه تنظيم کړي.

په ټوله کې، دا مناقشه څرګندوي چې د داستان بريالیتوب د جوړښتي عناصرو پر علمي درک او هنري کارونې پورې تړلی دی. هر څومره چې ليکوال د داستان د جوړښت اصول په ښه توګه وپېژني او په

تخليقي ډول يې وکاروي، هومره به داستان اغېزمن، منظم او هنري ارزښت لرونکی وي.

۵. پايله

د اوسنۍ کيسې او داستان د جوړښتي عناصرو له تحليلي او علمي څېړنې څخه دا څرګندېږي چې داستان يو منظم، هدفمند او هنري جوړښت دی چې بريالیتوب يې د بېلابېلو عناصرو پر متوازن او منطقي کارونې پورې تړلی وي. پلاټ يا طرحه د داستان د ملا تير حيثيت لري، ځکه چې د پېښو ترمنځ تسلسل، تلوسه، بحران او پايله تنظيموي او داستان ته انسجام وربخښي. کرکټر يا شخصيت د داستان د ژوندۍ څېړې په توګه د داستان اصلي محرک ګڼل کېږي او د کرکټر د دقيقې شخصيت‌پردازۍ له لارې ليکوال کولای شي لوستونکی له داستان سره عاطفي او فکري اړيکې ته وهڅوي.

همدارنګه، درونمايه يا مضمون د داستان فکري محور جوړوي او د داستان عمومي پيغام او معنا تنظيموي، په داسې حال کې چې صحنه (وخت او ځای) داستان ته واقعيت او اعتبار وربخښي. د ليد زاويه د روايت د وړاندې کولو بنسټيز عنصر دی، ځکه چې د همدې زاويې له لارې لوستونکی د داستان له پېښو او شخصيتونو سره اشنا کېږي او د داستان درک تر لاسه کوي. ژبه او سبک هم د کيسې له مهمو هنري عناصرو څخه دي چې د لنډې کيسې د اغېزمنتيا، ښکلا او هنريت سبب ګرځي، او تخليقي، انځوريزه او مناسبه ژبه کولای شي کيسې ته ژوروالی او اغېز ورکړي.

د دې څېړنې پايلې ښيي چې د لنډې کيسې بريالیتوب يوازې د يوې پېښې يا يوې مفکورې پورې محدود نه دی، بلکې دا د ټولو جوړښتي عناصرو د متقابل تعامل، هنري توازن او هدفمندې کارونې محصول دی. هر څومره چې ليکوال وکولای شي دا عناصر په منظم، همغږي او هنري ډول سره يو ځای کړي، هومره به داستان اغېزمن، د باور وړ او هنري ارزښت لرونکی وي. پر همدې اساس، د لنډې کيسې د جوړښتي عناصرو علمي پېژندنه او سمه کارونه د کيسه ليکنې د کيفيت د لوړولو لپاره يو اساسي شرط ګڼل کېږي.

په پای کې ويلای شو چې اوسنۍ کيسه يوازې د پېښو ساده بيان نه دی، بلکې يو هنري، فکري او تخليقي نظام دی چې د انساني تجربو، ټولنيزو واقعيتونو او رواني حالتونو انعکاس په منظم او اغېزمن ډول وړاندې کوي. د دغو عناصرو پر علمي درک او سمې کارونې سره ليکوال کولای شي داسې داستانونه رامنځته کړي چې هم هنري ارزښت ولري او هم د لوستونکو پر فکر او احساس ژور اغېز وکړي.

٦. مأخذونه

احمدي، نصير احمد. (۱۳۹۳). *راځئ کيسه وليکو*. جلال اباد: مومند خپرندويه ټولنه.

ازمون، لعل پاچا. (۱۳۹۸). *ادب تيوري*. جلال اباد: ختيځ خپرندويه ټولنه.

اعظم، محمد اعظم. (۱۹۷٦). *پښتو افسانه تحقيق او تنقيد*. پېښور: عظيم پبلشنګ هاؤس.

انځور، محمد زرين. (۲۰۱۴). *پښتو معاصر داستاني ادبيات (تاريخي ـ انتقادي کتنه)*. کابل: دانش خپرندويه ټولنه.

خلیل، حنیف. (۲۰۱۱). *نوی نثر او افسانوي ادب (فېکشن)*. پېښور: یونیورسټي پبلشر.
سمون، محمد هارون. (۱۳۹۷). *د داستان ډیالکتیک*. کابل: سمون خپرندویه ټولنه.
سندیلوي، سلام. (۱۹۸۹). *ادب کا تنقیدي مطالعه*. لاهور: مری لایبریري.
شمیسا، سیروس. (۱۳۸۷). *انواع ادبي*. تهران: تابش.
شینواری، دوست محمد. (۲۰۱۴). *د ادب تیوری اساسونه*. جلال اباد: یار خپرندویه ټولنه.
عباس، ناصر. (۱۳۹۸). د کیسې تیوري: نوي او زاړه لید لوري (ژباړن: اجمل ښکلی). تاند وېبپاڼه.
غضنفر، اسدالله، منلی، نجیب. (۱۳۹۹). *د ادبیاتو دنیا*. کابل: نامعلوم خپرندوی.
میر صادقي، جمال. (۱۳۹۴). *ادبیات داستاني*. تهران: نشر سخن.
میر صادقي، جمال. (۱۳۹۴). *عناصر داستان*. تهران: نشر سخن.
نسیم، عارف، او شاهین، سلمی. (۲۰۰۷). *ادبي تنقید*. پېښور: پښتو اکاډمي.
یونسی، ابراهیم. (۱۳۸۲). *هنر داستان نویسی*، اووم چاپ. تهران: انتشارات تهران.

Abrams, M. H., & Harpham, G. G. (2015). *A glossary of literary terms* (11th Ed.). Cengage Learning.

Aristotle. (1996). *Poetics* (M. Heath, Trans.). Penguin Classics. (Original work published ca. 335 BCE)

Forster, E. M. (1927). *Aspects of the novel*. Edward Arnold.

Poe, E. A. (2004). *The philosophy of composition*. In *Essays and reviews*. Library of America.